

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**

ПРИХОЖАНОВ Валерій Олександрович

УДК 346:2:(34.03:339.166.84)(477+4)

**ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ
В СФЕРІ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ**

Спеціальність 12.00.04 – господарське право,
господарсько-процесуальне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом».

Науковий керівник – доктор юридичних наук, доцент
ШУБА Борис Володимирович.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук
ПОТОЦЬКИЙ Микола Юрійович,
Національна асоціація адвокатів України,
голова комітету з інтелектуальної власності;

кандидат юридичних наук
ШИНКАР Марта Леонідівна,
ТОВ «Джаннет-Україна», керівник претензійної
служби юридичного відділу.

Захист відбудеться «22» вересня 2021 р. об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.142.01 ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» за адресою: 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у Міжнародному бібліотечно-інформаційному центрі ім. Ярослава Мудрого ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» за адресою 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2.

Автореферат розіслано «22» серпня 2021 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В. М. Барановська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. В Україні відсутня національна ідея забезпечення економічної конкуренції при додержанні усіх вимог щодо визнання прав промислової власності. Держава і вітчизняний бізнес мало дбають і про якість та безпечність товару, і про забезпечення вищезгаданих прав на промислову власність. Тому український ринок перенасичений контрафактною та піратською продукцією. Здебільшого це обумовлено тим, що довірливий український споживач майже не перевіряє вітчизняний товар. Це одна з причин, чому контрафакція і піратство стали чи не нормою поведінки значної частини суб'єктів господарювання. Таке становище призводить до зниження ділової репутації товаровиробників на світовому рівні, завдає значної шкоди міжнародному іміджу держави.

Торговельне представництво Сполучених Штатів (USTR) щорічно оприлюднює Спеціальну доповідь 301 про адекватність і ефективність захисту прав інтелектуальної власності торгових партнерів і результати Огляду сумнозвісних ринків контрафакції та піратства. У рамках цього Огляду США називають Україну серед найбільш піратських країн світу. Україна знаходиться в списку Priority Watch List разом із ще 11 країнами. Це сигналізує про недостатній рівень захисту інтелектуальної власності в країні. Наразі незаконний обіг контрафактної та піратської продукції є загальносвітовою проблемою, а завдання забезпечення захисту промислової власності на внутрішньому і міжнародному ринках носить інтернаціональний характер. В Україні незаконний обіг контрафактної та піратської продукції на внутрішньому ринку є серйозною проблемою на шляху становлення і розвитку національної економіки, а протидія такій діяльності має бути важливою складовою економічної політики держави. Недостатньо жорстке законодавство України в сфері захисту ПВ, відсутність перевірок з боку державних контролюючих органів (діє мораторій), незначний розмір штрафів у співвідношенні з можливими прибутками від виробництва фальсифікованої, контрафактної продукції для недобросовісних виробників, низький рівень інформованості споживачів щодо вимог до якості непродовольчої продукції створюють додаткові передумови для наповнення українського ринку неякісними товарами.

Одним з найсуттєвіших чинників у реалізації відповідної національної ідеї могло б стати нове теоретичне розуміння юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності і визначення шляхів удосконалення цієї відповідальності.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові праці, що стосуються правового регулювання юридичної відповідальності суб'єктів господарювання. Це, зокрема, роботи Ю. Є. Атаманової, О.А. Беянович, А.Г. Бобкової, М.І. Брагинського, С.Н. Братуся, О.М. Вінник, Д.В. Задихайла, В.К. Мамутова, Я. В. Петруненко, О.П. Подцерковного, В.А. Устименка, В.С. Щербини та багатьох ін. За роки посилення європейської інтеграції

нашої держави, все більше коло науковців різних галузей науки звертають свою увагу до досліджень сфери інтелектуальної власності. Беззаперечний вклад у дослідження порушеної цієї проблематики внесено такими вітчизняними науковцями, як: І. М. Білоус, П. С. Берзін, М. Д. Василенко, В. Д. Гулкевич, В. О. Жаров, А. С. Нерсисян, М. І. Мельник, М. І. Логвиненко, С. Ф. Демченко, В. В. Джунь, І. Ф. Коваль, П. С. Матвеев, О. П. Орлюк, М. Ю. Потоцький, М. Л. Шинкар, Б. В. Шуба та ін.

Утім спеціальних досліджень проблем юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності не було, що й обумовлює актуальність та доцільність обраної теми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Плану імплементації актів законодавства ЄС у відповідності з Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, Національною стратегією розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні та Плану наукових досліджень ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом» за темою: «Теоретико-методологічні засади становлення української державності і соціальна практика: політичні, юридичні, економічні та психологічні проблеми» на 2016 – 2020 рр. (ДР № 0113 U007698).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційної роботи є виявлення та формулювання нової сутності юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності та встановлення шляхів її удосконалення,

Для реалізації зазначеної мети, необхідно виконати такі *завдання*:

- дослідити та визначити вимоги до юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності на сучасному етапі розвитку економіки;
- проаналізувати ефективність діючої юридичної відповідальності суб'єктів господарювання у вузькому сенсі стосовно сфери промислової власності;
- сформулювати сутність механізму юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності, яка відповідала б виявленим вимогам на сучасному етапі розвитку економіки;
- систематизувати види юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності на підставі розуміння сучасних завдань розвитку економіки, наукових напрацювань у цій галузі;
- сформулювати підхід та визначити шляхи удосконалення юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності;
- розробити положення, що стосуються підвищення рівня компетентностей суб'єктів господарювання, тобто, юридичної відповідальності суб'єктів господарювання у широкому сенсі.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі встановлення та застосування юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності.

Предмет дослідження - юридична відповідальність суб'єктів господарювання в сфері промислової власності.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять системний, проблемоорієнтований підхід, загальнонаукові і спеціальні методи. До перших належать методи діалектики, системного аналізу, структуризації, методи експертних оцінок тощо; до других – методи моделювання організаційно-правових відносин, соціологічні, програмно-цільові методи, порівняльний та спеціально-юридичні методи. Ці методи, а також формально-юридичний, порівняльно-правовий, державно-правового експерименту, судової статистики, тлумачення норм права та ін. – використані у підрозділах 1.1 та 1.2.

Соціологічні методи – методи соціологічних опитувань, анкетування, методи експертних оцінок, структуризації та інші, застосовані у підрозділі 1.3. Ці методи сприяли з'ясуванню сутності юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності, яка (сутність відповідальності) відповідала б виявленим вимогам до розвитку економіки на сучасному етапі (підрозділи 2.1., 2.4.).

За допомогою методів системного аналізу та експертних оцінок, розкрито зміст та визначено сутність юридичної відповідальності суб'єктів господарювання (підрозділи 1.2, 2.2). Методи моделювання організаційно-правових відносин, спільно з методами експертних оцінок, використано під час визначення складу нормативної моделі юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності (підрозділ 2.3).

Історичний метод сприяв дослідженню становлення та розвитку інституту відповідальності суб'єктів господарювання, а також розробці характеристики основних історичних етапів його розвитку (підрозділ 1.1).

Проблемоорієнтований підхід, методи структуризації, програмно-цільові методи використано при розробці, визначенні завдань цільової комплексної програми удосконалення юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності (підрозділи 3.1, 3.2).

Спеціально-юридичні методи застосовано під час розробки пропозицій щодо удосконалення юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності. Порівняльно-правовий метод дав змогу здійснити порівняльний аналіз норм чинного законодавства України, що регулюють питання розвитку юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності, здійснити порівняння правового регулювання захисту цієї власності з правовим регулюванням відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності в інших країнах (підрозділи 3.1, 3.2).

Нормативною базою дослідження слугували Конституція України, закони України, інші нормативно-правові акти з питань юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності, міжнародно-правові акти і акти національного законодавства з питань інтелектуальної власності.

Емпіричну основу дослідження склали дані про практику функціонування правового забезпечення відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності, а також архівні матеріали відповідних міністерств та інших органів виконавчої влади.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад, теоретико-практичних висновків стосовно удосконалення правового регулювання відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності, що підтверджується наведеними розробками, висновками, рекомендаціями та пропозиціями, зокрема:

вперше:

- визначено, на основі результатів аналізу господарського законодавства про відповідальність суб'єктів господарювання в сфері промислової власності, шляхом застосування системної методології, поняття, склад та структуру механізму юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності в широкому сенсі. Згідно з цим визначенням, механізм юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності в широкому сенсі – це цілісна система складових з нормативно-правового моделювання процесів створення, захисту, функціонування і розвитку промислової власності та засобів реалізації відповідних моделей;

- запропоновано склад та структуру механізму юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності в широкому сенсі. Це нормативна модель (сукупність нормативних актів, що регулюють захист, функціонування і розвиток промислової власності), а також організаційні засоби забезпечення захисту, функціонування і розвитку промислової власності. До складу останніх (організаційних засобів забезпечення функціонування захисту промислової власності) відносяться: державні та судові органи;

- запропоновано вирізняти фактичну і бажану модель юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності в широкому сенсі, а також програмно-цільовий, проблемоорієнтований підхід до виявлення критеріїв і завдань удосконалення ЮВ, розробку цільової комплексної програми (ЦКП) цього удосконалення;

удосконалено:

- систематизацію юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності; вирізнення цієї відповідальності у вузькому і широкому значенні;

- розуміння юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності у широкому сенсі. Це не тільки відповідальність перед контрагентом, державою, а й перед споживачами, суспільством, міжнародною спільнотою. Юридичну відповідальність у широкому сенсі можна інтерпретувати як обов'язки, компетентності відповідних осіб (посадових осіб, рядових працівників підприємства). Це відповідатиме

вимогам інноваційного розвитку, які, з урахуванням загальносвітових тенденцій, на нинішньому етапі є особливо актуальними;

– поняття правових відносин, що складаються в процесі реалізації юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності у широкому сенсі;

дістали подальшого розвитку:

– пропозиції закріпити у Господарському кодексі цілі підвищення конкурентоспроможності підприємств малого і середнього бізнесу як головну мету удосконалення юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності в широкому сенсі. Доцільно було б ввести у ГКУ спеціальний розділ, присвячений забезпеченню цих цілей;

– аргументація пропозицій щодо удосконалення господарського законодавства в цілому, в рамках його модернізації. Ці пропозиції полягають в тому, що підвищення конкурентоспроможності підприємств малого і середнього бізнесу повинно забезпечуватися саме за рахунок інновацій, нарощування промислової власності. А отже, мають стати головним критерієм оцінки ефективності господарського законодавства. А отже і оцінки ступеню його удосконалення в цілому;

– обґрунтування критеріїв досягнення мети цільової комплексної програми удосконалення юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності в широкому сенсі. До цих критеріїв пропонується віднести обмеження монополізму, підвищення рівня економічної конкурентоспроможності, зростання ступеню захисту суб'єктів господарювання і споживачів від недобросовісної конкуренції, активізація ділової активності, особливо в секторі малого і середнього бізнесу;

– підхід до розробки ЦКП удосконалення юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності в широкому сенсі. Згідно з підходом, розробка ЦКП полягає у виявленні цілей удосконалення ЮВ (перший етап розробки ЦКП) та їх структуризації (наступні етапи розробки ЦКП). Кінцевим результатом розробки ЦКП є визначення переліку мінімально достатніх (для досягнення цілі - удосконалення відповідальності) робіт, завдань, які складатимуть зміст ЦКП.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені у дисертаційному дослідженні висновки і пропозиції можуть бути використані у:

– *навчальному процесі* – при підготовці навчальних посібників і методичних рекомендацій, а також при викладанні курсів «Господарське право України», «Антимонопольне конкурентне право» (Довідка про використання результатів дисертаційного дослідження у навчальному процесі МАУП від 20.04.2021 р. № 2);

– *науковій роботі* – положення дисертації можуть стати базою для подальших наукових досліджень проблем господарсько-правового регулювання відповідальності суб'єктів господарювання (Довідка про

використання результатів дисертаційного дослідження у подальшій науково-дослідній роботі МАУП від 21.04.2021 р. № 3);

– *правотворчій і практичній діяльності* – для удосконалення процесу розробки і реалізації господарсько-правових актів, що належать до юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності (довідка від 17 травня 2021 р. №27/1).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота виконана автором самостійно, з урахуванням останніх досягнень господарського права. Сформульовані у дисертації положення, висновки та пропозиції обґрунтовані на основі особистих досліджень автора.

Апробація результатів дослідження. Результати дисертаційного дослідження обговорено на засіданнях кафедри господарського та трудового права, на міжкафедральних круглих столах, а також прилюднено на науково-практичних конференціях.

Публікації. За результатами проведеного дослідження, опубліковано 6 статей (одна з них – у зарубіжному виданні) та 3 тези доповідей на науково-практичних та міжнародній науковій конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 198 сторінок. Список використаних джерел містить 268 найменувань і займає 26 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; викладено мету і завдання дослідження, методологічні й теоретичні засади, зазначено нормативну та емпіричну бази дослідження; розкрито його наукову новизну, визначено практичне значення одержаних результатів, наведено дані про апробацію і впровадження результатів дослідження, відомості про публікації.

Розділ 1 «Правова природа, сутність та систематизація юридичної відповідальності суб'єктів господарювання» складається з двох підрозділів, в яких розглядаються правова природа, сутність та систематизація юридичної відповідальності суб'єктів господарювання.

У **підрозділі 1.1. «Правова природа та сутність юридичної відповідальності суб'єктів господарювання»** зазначається, що юридична відповідальність – це наслідки, які настають за порушення норм права, реакція суспільства на такі порушення. Обґрунтовується, що застосування до правопорушника примусових заходів є обов'язком держави. Адже у разі порушення заборон, неналежного виконання суб'єктами господарювання своїх обов'язків, покладених на них суспільством або набутих цими суб'єктами згідно з зобов'язаннями за договором, вони несуть відповідальність не тільки перед конкретним партнером за відносинами (іншим суб'єктом), а й перед суспільством у цілому. Звідси висновок про те,

що ЮВ є, водночас, і соціальною відповідальністю, оскільки невиконання окремим суб'єктом своєї функції порушує нормальне функціонування всього суспільства як цілого, його вимог щодо поведінки суб'єктів відносин, які в нормовані встановленими або санкціонованими приписами. Правова природа юридичної відповідальності полягає в тому, що вона є складовою, одним з елементів механізму правового регулювання, в рамках якого ЮВ відіграє свою важливу, чітко визначену роль. Всі елементи механізму взаємодіють між собою і спрямовані на забезпечення дотримання принципів і норм співжиття у суспільстві, як громадянами, так і підприємствами, установами та організаціями, органами, їх посадовими особами. Саме на ці цілі працює юридична відповідальність. Зазначається, що виходячи з цих міркувань, зрозуміло, чому юридична відповідальність, яка зазвичай розглядалася як міра державного примусу або ототожнювалася з покаранням за правопорушення, останнім часом тлумачиться більш широко, як явище загальносоціальне. У відповідності з таким розумінням, юридична відповідальність — це різновид соціальної відповідальності. Важливим для цілей цього дослідження є також двоаспектне розуміння юридичної відповідальності: у широкому і у вузькому сенсі).

Підрозділ 1.2. «Систематизація юридичної відповідальності суб'єктів господарювання» присвячений проблемам систематизації ЮВ. Щодо системи видів юридичної відповідальності, то єдиної точки зору вченими-правознавцями ще не досягнуто. Окрім галузевого поділу (адміністративна, цивільна, господарсько-правова, еколого-правова, кримінальна відповідальність), вирізняється позитивна і негативна ЮВ, договірна та позадоговірна, деліктна ретроспективна та активна (позитивна) відповідальність, відповідальність у вузькому і широкому сенсі тощо. Юридична відповідальність у вузькому сенсі настає за порушення різних соціальних норм: права, моралі, звичаєвих, корпоративних та ін. Основною задачею цієї відповідальності є відшкодування збитків. Ця відповідальність настає в разі завдання будь-кому протиправної шкоди, коли заподіювач не перебуває в договірних відносинах із потерпілим. В судах розглядаються спори, пов'язані саме з відшкодуванням шкоди, завданої використанням контрафактної продукції, . Йдеться про шкоду, яка завдається майновим і особистим немайновим благам суб'єктів права, перш за все, суб'єктам господарювання. Під позитивною (активною) відповідальністю, відповідальністю у широкому сенсі звично розуміють правомірну діяльність, спрямовану на виконання і дотримання юридично встановлених обов'язків (компетентностей) суб'єктів господарювання. Зрозуміло, що коли мова йде про відповідальність у широкому сенсі, то її вимір пов'язується вже не з розміром відшкодування збитків, а з ефективністю виконання суб'єктом господарювання своїх функцій, обов'язків, підвищенням рівня ділової репутації. Для виникнення активної відповідальності не потрібно здійснення правопорушення. Таке визначення юридичної відповідальності суб'єктів

господарювання в широкому сенсі (як позитивної відповідальності) доцільно закріпити у Господарському кодексі України.

У розділі II. «Промислова власність як об'єкт юридичної відповідальності суб'єктів господарювання» досліджується сутність промислової власності як об'єкту юридичної відповідальності суб'єктів господарювання, склад та структура механізму юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності в широкому сенсі, наведена характеристика нормативної моделі механізму юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності, а також розкриті організаційні засоби забезпечення її захисту, функціонування та розвитку.

У підрозділі 2.1. «Сутність промислової власності як об'єкту юридичної відповідальності суб'єктів господарювання» підкреслюється, що такі результати інтелектуальної творчої діяльності як винаходи, корисні моделі і промислові зразки (складові промислової власності) - посідають значне місце серед об'єктів інтелектуальної власності. Разом з товарними знаками, знаками обслуговування, найменуваннями місць походження товарів, вони охоплюються загальною назвою «Об'єкти промислової власності». Єдиного права промислової власності як юридичного інституту, покликаного опосередкувати економічні відносини промислової власності, у чинному законодавстві не існує. Право промислової власності в об'єктивному сенсі представлено низкою відокремлених інститутів, коло яких утворюють: інститут патентного законодавства, інститут законодавства про засоби індивідуалізації, інститут законодавства про недобросовісну конкуренцію. Засобами індивідуалізації є такі активи підприємства як гудвіл, ділова репутація, лояльність споживачів. Ці засоби - ключова складова промислової власності. Вона захищається засобами діючої юридичної відповідальності суб'єктів господарювання у вузькому сенсі. Аналіз ефективності захисту прав у сфері промислової власності засвідчив, що переважна кількість випадків недобросовісної конкуренції пов'язана саме з порушенням права промислової власності, прав на винаходи, корисні моделі, торгові марки, промислові зразки та інше. Виготовляється контрафактна продукція, процвітає піратство, відбувається «скупка мізків», промислове шпигунство тощо. Заходи щодо захисту інтелектуальної продукції від недобросовісної конкуренції, введені протягом останніх декількох років, не дали бажаних результатів. Хоча вони відповідають західним стандартам. Причинами цього є високий рівень недобросовісної конкуренції на ринку об'єктів промислової власності, широке розповсюдження контрафактної та піратської продукції, «патентний тролінг», а також (і це важливо), відсутність традицій у вирішенні подібних проблем. Все це обумовлює потребу у переході до більш конструктивних засобів вирішення проблем боротьби з недобросовісною конкуренцією, розробки організаційно-правового механізму юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності в широкому сенсі.

У підрозділі 2.2. «Склад та структура механізму юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності»

на основі результатів аналізу господарського законодавства про відповідальність суб'єктів господарювання в сфері промислової власності, шляхом застосування системної методології, сформульовано поняття та визначено склад і структуру механізму юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності в широкому сенсі. Згідно з цим визначенням, такий механізм (механізм юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності в широкому сенсі) – це цілісна система складових ЮВ, спрямованих на забезпечення захисту, функціонування і розвиток промислової власності. Запропоновано наступні склад та структура юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності в широкому сенсі. Це нормативна модель (сукупність нормативних актів, що регулюють захист, функціонування і розвиток промислової власності), а також організаційні засоби забезпечення захисту, функціонування і розвитку промислової власності.

У підрозділі 2.3. «Нормативна модель механізму юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності»

наводено характеристику зазначеної моделі. Обґрунтовується, що нормативну модель механізму юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності можна визначити як систему, цілісність, що включає нормативно-правові акти, які можна об'єднати в наступні групи:

- 1) міжнародні нормативно-правові акти та конституційні засади національного законодавства у сфері захисту інтелектуальної власності;
- 2) законодавчі акти, що регламентують суспільні відносини, які складаються у процесі створення, функціонування та захисту інтелектуальної власності;
- 3) постанови та розпорядження уряду України, які регламентують процеси створення, функціонування та господарсько-правового захисту права інтелектуальної власності;
- 4) відомчі акти у сфері інтелектуальної власності;
- 5) накази та розпорядження суб'єктів господарювання, звичаєві норми, норми моралі тощо.

Наводяться характеристики складових нормативної моделі, наголошується на забезпеченні повноти правового регулювання відповідних відносин, несуперечливості відповідних норм тощо. Особлива увага надається Національній стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні. Аргументується, що цю Стратегію слід розглядати як базу удосконалення нормативної моделі механізму юридичної відповідальності в сфері промислової власності.

У підрозділі 2.4. «Організаційні засоби забезпечення функціонування захисту промислової власності» До складу останніх (організаційних засобів забезпечення функціонування захисту промислової власності)

відносяться: 1) засоби удосконалення нормативної моделі механізму юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності; 2) організаційні засоби забезпечення захисту, функціонування і розвитку промислової власності та міроприємства з їх удосконалення. До організаційних засобів забезпечення захисту, функціонування і розвитку промислової власності належать: державні (Департамент розвитку сфери інтелектуальної власності Мінекономіки, Державна організація «Національний офіс інтелектуальної власності», Національний орган інтелектуальної власності (Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент)), Державна організація «Українське агентство з авторських та суміжних прав»), Апеляційна палата Національного органу інтелектуальної власності, Антимонопольний комітет України та судові (господарські суди, Вищий суд з питань інтелектуальної власності, третейські суди) органи. Запропоновано вирізняти фактичну і бажану модель організації юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності в широкому сенсі, а також програмно-цільовий, проблемоорієнтований підхід до виявлення критеріїв і завдань удосконалення ЮВ, розробку цільової комплексної програми (ЦКП) цього удосконалення.

Розділ III. «Шляхи удосконалення юридичної відповідальності у сфері промислової власності» складається з двох підрозділів, в яких розглядаються шляхи удосконалення організації юридичної відповідальності у сфері промислової власності, а також міжнародний досвід у цій царині.

У підрозділі 3.1. «Шляхи удосконалення юридичної відповідальності у сфері права промислової власності» обґрунтовується, що розробка цільової комплексної програми удосконалення юридичної відповідальності суб'єктів господарювання у сфері промислової власності могла б розглядатися як один з шляхів організації удосконалення цієї відповідальності. Ця ЦКП повинна мати свою ціль - удосконалення юридичної відповідальності у сфері промислової власності, а також критерії оцінки досягнення зазначеної цілі (підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання, активізація ділової активності, особливо в секторі малого і середнього бізнесу. Що стосується змісту цільової комплексної програми, то пропонується вирізняти в рамках програми два блоки (складові, підсистеми): 1) удосконалення нормативної моделі механізму юридичної відповідальності суб'єктів господарювання і 2) удосконалення організаційних засобів забезпечення функціонування промислової власності. Подальша розробка програми полягає в структуризації виділених блоків (підсистем) аж до формування переліку конкретних робіт, завдань мінімально достатніх для досягнення цілі - удосконалення юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності.

Ціль удосконалення ЮВ - підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання, активізація їх ділової активності, особливо в секторі малого і середнього бізнесу – може розглядатися і як ціль

удосконалення господарського законодавства в цілому, в рамках завдання його модернізації.

Обґрунтовується, що ідея підвищення конкурентоспроможності підприємств малого і середнього бізнесу має пронизувати Господарський кодекс; усі його положення повинні працювати на реалізацію даної мети. Це дозволить якісно покращити засади господарського законодавства, позбавить його нальоту бюрократизму, декларативності, зробить дієвим засобом побудови ринкової економіки. Водночас припиняться звинувачування авторів Господарського кодексу в тому, що цей законодавчий акт базується на застарілих радянських нормах і концепціях регулювання господарських відносин у державі. Не буде спроб скасувати Кодекс, які робляться щорічно чи не з самого початку прийняття ГКУ. А він дійсно потрібний. Адже Цивільний кодекс, базуючись на європейській традиції, забезпечує, як вважається, свободу підприємницької і приватної комерційної діяльності, можливості її здійснення. Господарське законодавство (ГКУ, антимонопольні закони) має створювати «коридор» реалізації цих можливостей. На жаль, на сьогодні ГКУ регламентує, переважно, лише відповідальність за негативні антиконкурентні дії, недобросовісну конкуренцію, монопольну діяльність. Дії, спрямовані на нарощування конкурентоспроможності підприємств, практично не стимулюються. Це білі плями у законодавчому полі. Зазначені дії, їх організація в стають об'єктом правового регулювання в рамках підходу до ЮВ суб'єктів господарювання у широкому значенні.

Блок «Удосконалення нормативної моделі механізму юридичної відповідальності суб'єктів господарювання» має включати завдання з розробки нових (коректування чинних) нормативно-правових актів, що відносяться до даного блоку. Блок «Удосконалення організаційних засобів реалізації юридичної відповідальності суб'єктів господарювання» включатиме завдання з удосконалення зазначених засобів, забезпечення функціонування промислової власності. Одним з проблемних питань цього блоку є запуск Вищого суду з питань інтелектуальної власності, Указ про утворення якого був підписаний Президентом України ще 29 вересня 2017 року.

У підрозділі 3.2. «Міжнародний досвід удосконалення юридичної відповідальності у сфері промислової власності» зазначається, що провідні держави світу, з метою захисту права промислової власності, як правило, вдаються до удосконалення, посилення юридичної відповідальності у широкому значенні, використовуючи не тільки засоби покарання, але й заохочення. Держави, які у свій час використали стратегію посилення відповідальності у широкому сенсі, нині очолюють рейтинги економічного стану країн. В якості наочного прикладу успішності такого шляху свідчить досвід Сполучених Штатів Америки, Японії та ін. Так, зокрема, якщо в нас прийнято карати, то в США пішли іншим шляхом – заохочень, підвищення транспарентності (США надає надважливе значення інформації та

інформаційному обміну між різними федеральними агентствами та громадськістю), встановлення контактів з правовласниками (Уряд США надає підтримку та взаємодіє в наступних питаннях: як повідомити про порушення прав, судове переслідування порушників і т. д.), моніторинг звітності (знати про все, що відбувається в сфері ІР) тощо. Представники відповідних федеральних агентств зобов'язані щорічно надавати інформацію про кількість кримінальних справ. Важливим завданням організації удосконалення організаційного забезпечення відповідальності в сфері промислової власності є координація дій державних, місцевих і правоохоронних органів. У Китаї розроблено і втілюється Державна програма стратегії розвитку ІВ. В документі визначені чотири основні завдання: зайняти перше місце в світі за кількістю щорічних заявок на патенти на винаходи, підвищити ефективність використання ІВ і збільшення долі наукоємної продукції, покращити захист прав ІВ, підвищити рівень знань в сфері ІВ. Чіткість цілей забезпечує результат. Впродовж останніх років Китай випереджає розвинені країни за кількістю заявок на патент. Значний досвід – удосконалення юридичної відповідальності у сфері промислової власності накопичено в Японії. Японський уряд розробив стратегічний план до 2025 року. Його особливості полягають у тому, що підвищення ВВП планується забезпечити шляхом збільшення доходів компанії за рахунок експорту продукції, заснованої на інтелектуальній власності, перетворення знань у важливе джерело національного багатства. Передбачається також міждисциплінарна та міжвідомча координація найважливіших інноваційних проєктів (акценти: патентна система має стати зручною, процедура експертизи патентних заявок швидкою). До «ноу-хау» слід віднести формування циклу інтелектуальної творчості. В якості національної ідеї країна визначила «перетворення Японії в націю, засновану на інтелектуальній власності «IP-based state». Логічно, що на осіб, які умисно порушують право інтелектуальної власності, в Японії чекає суворе покарання. В той же час, держава спрямовує своїх громадян не просто поважати результати розумової праці інших, але й самим бути креативними, творчими, винахідливими. Враховуючи найкращий світовий досвід, Україна може розробити ефективну програму удосконалення юридичної відповідальності суб'єктів господарювання.

ВИСНОВКИ

У **висновках** сформульовано найбільш суттєві результати та положення дисертаційного дослідження, наведено теоретичні узагальнення й запропоновано нове вирішення наукового завдання щодо юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності.

1. Досліджено та визначено вимоги до юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності на сучасному етапі розвитку економіки. До таких вимог відноситься вимога підвищення

конкурентоспроможності як здатності бути кращим за своїх конкурентів. Ця здатність визначається якістю нематеріальних активів суб'єктів господарювання (знаки для товарів та послуг або торговельні марки, зазначення походження товару, комерційні найменування та промислові зразки, а також ділова репутація і імідж компанії).

2. Аналіз діючої юридичної відповідальності суб'єктів господарювання у вузькому сенсі стосовно сфери промислової власності свідчить про її низьку ефективність. В Україні відсутня національна ідея забезпечення економічної конкуренції продукції при додержанні усіх вимог щодо визнання прав промислової власності. Держава і вітчизняний бізнес мало дбають і про якість й безпечність товару, і про забезпечення вищезгаданих прав на промислову власність. В Україні незаконний обіг контрафактної та піратської продукції на внутрішньому ринку є серйозною проблемою на шляху становлення і розвитку національної економіки. Саме тому протидія такого роду діяльності має бути важливою складовою економічної політики держави. Необхідно удосконалити законодавство України в сфері захисту ПВ в напрямку посилення його каральної функції, збільшення розміру штрафів у співвідношенні з можливими прибутками від виробництва фальсифікованої/контрафактної продукції для недобросовісних виробників, поновити систематичні перевірки з боку державних контролюючих органів, а також підвищити рівень інформованості споживачів щодо вимог до якості непродовольчої продукції, усунути передумови для наповнення українського ринку неякісними товарами. Важливим чинником у реалізації відповідної національної ідеї могло б стати нове теоретичне розуміння юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності і визначення шляхів удосконалення цієї відповідальності.

3. Систематизовано види юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності, виходячи з розуміння сучасних завдань розвитку економіки, наукових напрацювань у цій царині. Запропоновано вирізняти юридичну відповідальність суб'єктів господарювання в сфері промислової власності Під позитивною (активною) відповідальністю, відповідальністю у широкому сенсі звично розуміють правомірну діяльність, спрямовану на виконання і дотримання юридично встановлених обов'язків (компетентностей) суб'єктів господарювання. Зрозуміло, що коли мова йде про відповідальність у широкому сенсі, то її вимір пов'язується вже не з розміром відшкодування збитків, а з ефективністю виконання суб'єктом господарювання своїх функцій, обов'язків, підвищенням рівня ділової репутації. Для виникнення активної відповідальності не потрібно здійснення правопорушення. Таке визначення юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в широкому сенсі (як позитивної відповідальності) доцільно закріпити у Господарському кодексі України.

4. Сформульовано сутність механізму юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності, яка має відповідати виявленим вимогам на сучасному етапі розвитку економіки. Пропонується наступні склад та структура механізму юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності в широкому сенсі. Це нормативна модель (сукупність нормативних актів, що регулюють захист, функціонування і розвиток промислової власності), а також організаційні засоби забезпечення захисту, функціонування і розвитку промислової власності. До складу останніх (організаційних засобів забезпечення функціонування захисту промислової власності) відносяться: державні (Департамент розвитку сфери інтелектуальної власності Мінекономіки, Державна організація «Національний офіс інтелектуальної власності», Національний орган інтелектуальної власності (Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент)), Державна організація «Українське агентство з авторських та суміжних прав»), Апеляційна палата Національного органу інтелектуальної власності Антимонопольний комітет України та судові (господарські суди, Вищий суд з питань інтелектуальної власності, третейські суди) органи.

5. Сформульовано підхід до визначення шляхів удосконалення юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності. Зокрема, запропоновано вирізняти фактичну і бажану модель юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності в широкому сенсі, а також програмно-цільовий, проблемоорієнтований підхід до виявлення критеріїв і завдань удосконалення ЮВ, розробку цільової комплексної програми цього удосконалення.

6. Визначено шляхи удосконалення юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності. У відповідності з проблемоорієнтованим підходом, виявлено проблеми в зазначеній сфері, проведено їх аналіз і на цій підставі запропоновано розробку цільової комплексної програми удосконалення юридичної відповідальності суб'єктів господарювання.

7. Розроблено положення, що відносяться до підвищення рівня компетентностей суб'єктів господарювання. До таких положень віднесено пропозиції з удосконалення законодавства України в сфері захисту ПВ в напрямку посилення його каральної функції, забезпечення реальної відповідальності, зокрема, недобросовісних заявників – патентних тролів, розробка нового теоретичного розуміння юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в зазначеній сфері, а також формування компетентностей посадових осіб і інших працівників підприємства в контексті удосконалення їх освітньої підготовки. Ефективність цієї підготовки залежить, в свою чергу, від якості освіти і науки в країні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Прихожанов В.О. Про підхід до забезпечення повноти юридичної відповідальності суб'єктів господарювання // Європейські перспективи, 2018. - № 4. – С. 119 – 123
2. Прихожанов В.О., Халилова Г. Юридична відповідальність суб'єктів господарювання в сфері промислової власності ЄП, 2021, № 2. - С. 120 - 125
3. Прихожанов В.О. Категорії «ділова репутація», «гудвіл» та «промислова власність». Наукові перспективи, 2021. - № 2. - С. 174 – 178
4. Прихожанов В.О. Шляхи підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання // Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління, 2021 № 3 С. 190 - 197
5. Прихожанов В.О. Компетентністний підхід до визначення сутності юридичної відповідальності (на прикладі сфери промислової власності) // Наукові перспективи. 2021. - № 6 (12) С.213 – 220
6. Prikhozhanov Valery. Legal and social responsibility of business // Evropský politický a právní diskurz. European political and law discourse. 2021. - No 4. - С. 131 - 135

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Прихожанов В.О. Структура правового забезпечення права промислової власності. Проблеми трудового та сімейного права : Матеріали круглого столу, Київ, (31 березня 2016 р.). Київ. КДАВТ, 2016. С. 98-99
8. Прихожанов В.О. Компетентностний підхід до визначення змісту юридичної відповідальності суб'єктів господарювання. Європейська інтеграція України: сучасний стан та перспективи розвитку : Матеріали підсумкової науково-теоретичної конференції, присвяченої Дню науки та 95-річчю Національної академії внутрішніх справ. (Київ, 22 квітня 2016 р.). Київ. Національна академія внутрішніх справ, 147 С.
9. Прихожанов В.О. Деякі проблеми правового забезпечення в сфері промислової власності. Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального права, кримінології та судочинства: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції присвяченої 186-річчю з дня народження професора Чезаре Ломброзо (Київ, 14 травня 2021 р.). Київ, 2021. - С. 163- 164

АНОТАЦІЯ

Прихожанов В.О. Юридична відповідальність суб'єктів господарювання в сфері промислової власності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 «Господарське право, господарсько-процесуальне право». ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом». – Київ, 2021.

У роботі проведено дослідження та формулювання нової сутності юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності та встановлення шляхів її вдосконалення.

Констатовано, що в Україні відсутня національна ідея забезпечення економічної конкуренції продукції при додержанні усіх вимог щодо визнання прав промислової власності. Держава і вітчизняний бізнес мало дбають і про якість та безпечність товару, і про забезпечення вищезгаданих прав на промислову власність. Тому український ринок перенасичений контрафактною та піратською продукцією.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад, теоретико-практичних висновків стосовно удосконалення правового регулювання відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності. Визначено, на основі результатів аналізу господарського, господарського процесуального законодавства про відповідальність суб'єктів господарювання в сфері промислової власності, шляхом застосування системної методології, поняття, склад та структуру механізму юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності в широкому сенсі. Згідно з цим визначенням, механізм юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності в широкому сенсі – це цілісна система складових з забезпечення ЮВ, спрямованих на забезпечення захисту, функціонування і розвиток промислової власності. Запропоновано наступні склад та структура механізму юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності в широкому сенсі. Це нормативна модель (сукупність нормативних актів, що регулюють захист, функціонування і розвиток промислової власності), а також організаційні засоби забезпечення захисту, функціонування і розвитку промислової власності. До складу останніх (організаційних засобів забезпечення функціонування захисту промислової власності) відносяться: державні та судові органи; запропоновано вирізняти фактичну і бажану модель юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в сфері промислової власності в широкому сенсі, а також програмно-цільовий, проблемоорієнтований підхід до виявлення критеріїв і завдань удосконалення ЮВ, розробку цільової комплексної програми цього удосконалення.

Ключові слова: відповідальність суб'єктів господарювання, господарсько-правова відповідальність, негативна, ретроспективна відповідальність, позитивна, соціальна відповідальність, форми правової відповідальності, промислова власність, винаходи, корисні моделі, промислові зразки.

ABSTRACT

Prikhozhanov V. O. Legal responsibility of business entities in the field of industrial property.

Thesis for the Candidate of Law degree by specialty 12.00.04 «Economic Law, Economic and Procedural Law», – PJSC «Higher education institution «Interregional Academy of Personnel Management. – Kyiv, 2021.

. In Ukraine, there is no national idea of ensuring economic competition of products in compliance with all requirements for the recognition of industrial property rights. The state and domestic business care little about the quality and safety of goods, and about ensuring the above-mentioned rights to industrial property. Therefore, the Ukrainian market is oversaturated with counterfeit and pirated products. The purpose of the dissertation research is to study and formulate a new essence of legal responsibility of business entities in the field of industrial property and to establish ways to improve it, The scientific novelty of the obtained results lies in the substantiation of theoretical and methodological principles, theoretical and practical conclusions regarding the improvement of the legal regulation of the responsibility of economic entities in the field of industrial property. Determined on the basis of the analysis of economic, economic procedural legislation on the liability of economic entities in the field of industrial property, by applying a systematic methodology, concept, composition and structure of the mechanism of legal liability of economic entities in the field of industrial property in a broad sense. According to this definition, the mechanism of legal liability of economic entities in the field of industrial property in a broad sense is a holistic system of components for the provision of legal responsibility, aimed at ensuring the protection, functioning and development of industrial property. The following composition and structure of the mechanism of legal responsibility of business entities in the field of industrial property in a broad sense are proposed. This is a regulatory model (a set of regulations governing the protection, operation and development of industrial property), as well as organizational means to ensure the protection, operation and development of industrial property. The latter (organizational means of ensuring the functioning of the protection of industrial property) include: state and judicial authorities; It is proposed to distinguish between the actual and desired model of legal responsibility of economic entities in the field of industrial property in a broad sense, as well as program-targeted, problem-oriented approach to identifying criteria and objectives for improving legal responsibility, development of targeted comprehensive program.

Key words: responsibility of business entities, economic and legal responsibility, negative, retrospective responsibility, positive, social responsibility, forms of legal responsibility, industrial property, inventions, utility models, industrial designs.

Наклад 100. Папір офсетний. Ум.-др. арк. 0,9.
Підписано до друку 16.08.2020. Замовлення 355.

Надруковано в «МП Леся».

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи серія ДК № 892 від 08.04.2002.*

«МП Леся»

03148, Київ, а/с 115.

Тел./факс: (066) 60-50-199, (068) 126-49-26

E-mail: lesya3000@ukr.net